

13.00.00
13.00.01
13.00.02
13.00.03
13.00.04
13.00.05

13.00.06
13.00.07
13.00.08
13.00.09
07.00.00
19.00.00

01.00.00
02.00.00
03.00.00
09.00.00
10.00.00
11.00.00

№5/2025

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogik, psixometodologik va tabiiy fanlarga
ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 596 sahifa,
14-may, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Qirg'izboyev Abdug'afvor Karimjonovich – Tarix fanlari doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Umarova H.O' – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Somurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Saifnazarov I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'icha falsafa doktori (PhD)
Panjyiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Toshkent davlat texnika universiteti, G. V. Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti Toshkent temir yo'l muhandislari instituti.

EDITOR-IN-CHIEF:

Qirg'izboyev Abdug'affor Karimjonovich – Doctor of Historical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Umarova H.O'. – Minister of Preschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Woogyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali Oliy attestatsiya komissiyasining 26-08-2024 yildagi №11-05-4381/01-Kengash tavsiyasiga ko’ra, pedagogika fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning tadqiqot ishlari yuzasidan dissertatsiyalarining asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro’yxatiga kiritilgan.

Asos: OAK Pedagogik texnologiyalar va psixologik tadqiqotlar bo’yicha ekspert kengashi tavsiyasi (29-10-2024-y.; №10); OAK Tartib-qoida komissiyasi qarori (30-10-2024-y., №10/24); OAK Rayosatining qarori (31-10-2024-y., №363/5).

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.06.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan №C-5669245
reyestr raqami tartibi bo’yicha
ro’yxatdan o’tkazilgan.

Litsenziya raqami: №095310

MUNDARIJA

Nutq o'qitirish mashg'ulotlarida maqol va rivoyatlardan foydalanish texnologiyasi	12
Azimova Nodira Xikmatovna	
Matematikada o'tkaziladigan sinfdan tashqari viktorina, matematik ertalik va matematik musobaqalarni tashkil etish.....	15
Azizova Dilnoz Yo'ldashevna	
Adabiy ta'limda fanlararo integratsiyani rivojlantirishda didaktik o'yinlarning o'rni	19
Hasanova Bahora Isa qizi	
Boshlang'ich sinf ona tili darsliklaridagi kognitiv-pragmatik mashqlar turlari va mazmuni.....	22
Jahonova Nargiza Yunus qizi	
Umumiy o'rta ta'lim maktablarida kimyo fanidan uyga vazifalarni tashkil etishda QUIZ testlardan foydalanish	28
Jamolova Nodirabegim Jobir qizi	
Maktabgacha katta yoshdagi bolalarning tadqiqotchilik faoliyatini tashkil etishning dolzarbligi	32
Mazgarova Durdona Shuxrat qizi, Mirzakamolova Komola Xojiakbar qizi	
Understanding and Using Articles in English: A Practical Approach.....	35
Mustafeyeva Nigina Shuhrat kizi	
Bo'lajak tarbiya fani o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligi jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanishning nazariy asoslari.....	40
Nosirova Dilfuza	
Ona tili va o'qish savodxonligi fanining boshlang'ich ta'limdagi o'rni va ahamiyati	45
Otamurodova Mahfirat Husan qizi	
O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim sohasidagi qaror va qonunlari asosida maktabgacha yoshdagi bolalarda tadqiqotchilik faoliyatini rivojlantirishga zamonaviy yondashuv	49
Imamova Nilufar Zabiyyulla qizi, Po'latova Mahfuza To'liqin qizi	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarlarining kasbiy etikasi va madaniy salohiyatini shakllantirish omillari...52	
Qodirova Fotima Rashidovna	
Boshlang'ich ta'limda tarbiya jarayonining samaradorligini oshirishda xorijiy tajribalarining qiyosiy tahlili55	
Shokirova Madinabonu Shomurod qizi	
Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitishda mental arifmetikaning o'rni.....59	
Sulaymonova Nigora Olimjon qizi	
Boshlang'ich ta'limda ta'lim samaradorligini oshirishda xorijiy tajribalardan foydalanish mexanizmlari (Singapur ta'lim tizimi misolida).....63	
Taniqulova O'g'lioy Fahriddin qizi	
SWOT texnologiyasi asosida talabalarning tadqiqotchilik ko'nikmalarini rivojlantirish modeli.....66	
Abdusalomova Saidabonu Ziyovuddin qizi	
Механизмы формирования характера трудолюбия в младшем школьном возрасте	69
Зияев Амаль Толибович	
Современные методы обучения иностранному языку в начальных классах	72
Косимова Шахризода Бахромжон кизи, Рузметова Хилола Абдушариповна	
Ислам в духовных исканиях Льва Толстого: уважение великого писателя к религии и пророку	75
Мамасодикова Махзуна Жалол кизи	
Проблемы и особенности перевода с узбекского языка на русский: анализ ошибок и пути решения	78
Холмуродова Дилдора Хусниддиновна	
Развитие русского языка в современном мире	80
Чернова Татьяна Алексеевна, Темиров Руслан Расул угли, Хасанов Сайхунбек Килич угли	
Ona tili ta'limida muqobil javobli testlardan foydalanishning afzalliklari.....83	
Komilova Lola Nasilloevna	
Maxsus pedagogikani o'qitishda klinik, tarixiy, psixologik, didaktik materiallarni integrativ o'qitish metodlari	91
Djavlanova Nodira Xamza qizi	

Professional ta'lim muassasalari o'quvchilarining loyihalash kompetentligini shakllantirish	94
<i>Xidirova Dildora Zayniddinovna</i>	
Formation of Cultural Tolerance in Preschool Children Through Foreign Language Learning Using Digital Educational Resources	98
<i>Dadakhanova Mohlaroyim Muratvayevna</i>	
Ingliz tili o'qituvchilarini tayyorlash va qo'llab-quvvatlashning samarali usullarini o'rganish	106
<i>Ataullayev Fazliddin Fahriddin o'g'li</i>	
O'quv jarayonida sun'iy intellekt tizimlaridan foydalanishning ta'limiy aspektlari tahlili	110
<i>Zubayda Barnoyeva</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida funksional savodxonlikni shakllantirishning nazariy va metodik manbalari.....	116
<i>Mirxalilova Nargiza Akbarovna, Usmanova Mashkura Mirzoroximovna, Xunarova Lobar Akbaraliyevna</i>	
Butun dunyoda nogiron bolalarga nisbatan munosabat: stereotiplar va ularni yengish	120
<i>Axmadova Shahloxon Voxid qizi</i>	
Ijtimoiy va pedagogik riabilitatsiyon deviant xulqi bo'lgan o'smirlar.....	124
<i>Abduvaliyeva Mashhura Abduvohid qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida mehnat munosabatlarini tartibga solishda sog'lom ish muhitini yaratish.....	127
<i>Qosimova Shaxnoza Nuriddinovna</i>	
Maktab o'quvchilarida chet tili bo'yicha strategik kompetensiyani shakllantirish: psixologiyistik asoslar	131
<i>Akmalxonova Nodira</i>	
Chet tillarini o'zlashtirishning psixologiyistik asoslari: A. A. Leontyev qarashlarining tahlili	137
<i>B. O. Toshboyeva</i>	
O'quvchilarni tabiiy-ilmiy savodxonligini shakllantirish asosida tadqiqotchilik ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning xususiyatlari mazmuni	143
<i>Ro'zimatov Jamshid Alisher o'g'li</i>	
Boshlang'ich sinf "tarbiya" darslarida o'quvchilarning tanqidiy tafakkurini rivojlantirishga qaratilgan mavzularning mazmun-mohiyati	148
<i>Xoliqulova Moxichehra Nodir qizi</i>	
Развитие деонтологической компетентности будущих учителей предмета "воспитания"	152
<i>Бахобов Анвар Абдусаттор угли</i>	
Obrazli tafakkur – boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqini o'stiruvchi vosita	155
<i>Turg'unova Xumora Xusniddin qizi</i>	
Boshlang'ich sinflarda janriy xususiyatlariga ko'ra ifodali o'qish ko'nikmasining yo'nalishlari	158
<i>Tirkasheva Xumora Nurali qizi</i>	
Sharof Boshbekovning "Temir xotin" dramasida dramatik diskursning semantik va sintaktik qurilishi	162
<i>Mavlanova Xafiza Gulmurodovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning teleko'rsatuvlar vositasida nutq madaniyatini rivojlantirish pedagogik muammo sifatida	166
<i>Abduvosiyeva Mahmuda Xamidullo qizi</i>	
"O'z-o'zini rivojlantirish", "amaliyot" hamda "pedagogik amaliyot" tushunchalarining ijtimoiy-falsafiy, pedagogik talqini	169
<i>Adasheva Matluba</i>	
Kursantlarda muzokaraga kirishish ko'nikmalarini shakllantirishda nizoli vaziyatlar strategiyalarining psixologik o'rni	173
<i>Azamjonova Oyniso Qahramon qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari boshqaruvi jarayonida rahbar kompetensiyalarini rivojlantirishning zamonaviy metodik yondashuvlari.....	178
<i>Berdiyeva Dilafruz Shuxratovna</i>	
Boshlang'ich ta'lim o'quv-tarbiya jarayonida mashq daftarining o'rni va ahamiyati	182
<i>Bo'ronova Maftuna Valijon qizi</i>	
Raqamli texnologiyalar yordamida kitobxonlik madaniyatini takomillashtirishning nazariy asoslari	186
<i>Burxanov Bahodir Baxtiyorxodjaevich</i>	
Yoshlar orasida emotsional intellektni rivojlantirishning psixologik asoslari	191
<i>Darvishxojayev Xasan Abdulxakimovich</i>	
Boshlang'ich sinf tabiiy fanlar darslarida virtual ta'lim texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari	195
<i>Djurayeva Nargis Narkulovna</i>	

Ingliz tilida talaffuzni o'rgatishda samarali zamonaviy kompyuter dasturlari	198
Ernazarova Shahnoza Ergash qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik tarbiyaning ahamiyati va ma'naviyatga ta'siri	202
Fayziyeva Dilfuza Tohir qizi	
The Importance of Modern Technologies For Improving Speech Skills of Primary Students.....	206
I. A. Komolova	
Bo'lajak pedagoglarning ta'lim jarayonida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishining o'ziga xos imkoniyatlari.....	209
Inadullayeva Sevara Qahramonovna	
O'quvchilarning jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantiruvchi metodlar	212
Jumanova Shaxnoza Baxromjanovna	
Ulug'bek Hamdamning "Isyon va itoat" romanida obrazlar hayotiga konfliktning ta'siri.....	215
Karimova Mahliyoixon Mahkamjon qizi	
Sharq mutafakkirlari qarashlarida harbiy xizmatchilarda psixik o'zini o'zi boshqarish muammolarining metodologik tahlili	219
Kiyomxujaeva Madina Rustambek qizi	
Xorijiy tillarni o'qitishda milliy va xalqaro tajribalarni solishtirish	224
Jumaboyeva Malika, Eshpolatova Nozima, Ne'matova Shahzoda, Razzakova Nodira	
Maktabgacha ta'lim tashkilotida markazlar faoliyatini rivojlantirishda tarbiyachining nutqiy madaniyati	227
Nazarova Zulayxo Turabovna, Oydinova Baxriniso Burxon qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarni faoliyatlar orqali ma'naviy-ma'rifiy qiyofasini shakllantirishda tarbiyachining vazifalari	231
Niyozova Maftuna Normaxmat qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarni raqamli ta'lim muhitida "Smart-Learning" texnologiyalarini samarali qo'llashga tayyorlash metodikasi (umumiy pedagogika misolida)	234
Nurullayeva Ugulxon Ergashboyevna	
O'qish savodxonligini rivojlantirishning zamonaviy didaktik yondashuvlari	237
Oripova Dilnozaxon Abduvosi qizi, Azimova Ziyoda Ergashevna	
Adabiy ta'limda o'quvchilarning refleksiv ko'nikmalarini rivojlantirish pedagogik muammo sifatida	241
Qodirova Dilnoza Alisher qizi	
"Yorug'lik dispersiyasi va uni hosil bo'lishi" mavzusini eksperimental yo'l bilan tushuntirish metodikasi.....	245
Rashidova Vazira Baxodir qizi	
Oliy ta'lim muassasalari talabalarini akademik mobillik asosida o'qitish tizimini takomillashtirish muammolari va ularning yechimlari	248
Ruziyeva Shoxida Fatilloevna	
Literature is A Reflection of the Soul and Culture of Humanity.....	254
Sayidova Sayyora Yorikulovna	
Linguistic Devices in Detective Terminology of "The Purloined Letter" by Edgar Allan Poe	257
Shokirova Markhabo	
Maktab direktorlarining psixologik bilimlarini rivojlantirishning ahamiyati va yo'nalishlari.....	260
Talabayev Utkirjon Rosuljonovich	
Bo'lajak harbiy xizmatchilarda empatiya orqali kasbiy moslashuvchanlikni oshirishning ijtimoiy-psixologik asoslari	263
Toshmatov Rustamjon Muydinjon o'g'li	
Tanqidiy tafakkurni shakllantirishning pedagogik va psixologik nazariyasi bo'yicha xorijiy va mahalliy tadqiqotlar tahlili	266
Xudoyorova Gavhar Baxtiyor qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash mazmuni va amaliy ahamiyati	271
Yakubova Zilola Zikirovna	
Zulfiya she'riyatida vafodor ayol timsoli	274
Yusupova Muqaddam Mahmutjonovna	
Yangi davr – yangi dars: ta'limdagi zamonaviy metodlar.....	278
Jumoniyo'zov Nurbek Xudoyorovich	
Взаимное сотрудничество Республики Узбекистан и Республики Азербайджан в формировании современной системы международных отношений	280
Исломов Абдулазиз Латиф угли	

Qo'l mehnati orqali talabalarda mas'uliyat va intizom tuyg'usini rivojlantirish.....	284
<i>Abdullajonova Dildoraxon Rustamjonovna</i>	
Innovatsion ta'lim muhiti sharoitida o'qituvchining akmeologik pozitsiyasini shakllantirish	288
<i>Aralova Dilafruz Dushaboy qizi</i>	
Umumiy o'rta ta'lim maktablarida fanlararo aloqadorlikning ahamiyati.....	292
<i>Madraximov Shuxratjon Shukurovich, Madraximova Maxfuza Axmedovna</i>	
Umumiy o'rta ta'lim maktablarida adabiyot fanini o'qitishda zamonaviy texnologiyalar integratsiyasi	295
<i>Madraximova Maxfuza Axmedovna, Madraximov Shuxratjon Shukurovich</i>	
Yosh o'qituvchilar va ongsostining ta'limdagi ahamiyati	299
<i>Mutabar Kasimkhodjayeva</i>	
A Stylistic Comparison of Ethical and Moral Proverbs in English and Uzbek.....	303
<i>Parvina Mukhtashamova</i>	
Talabalarning ijodiy faoliyatini rivojlantirishda podkast texnologiyalaridan foydalanish	306
<i>Yuldashev Abdurauf Ro'zmatjonovich</i>	
Informatika o'qitishda grafik organayzerlardan foydalanish.....	308
<i>Zohidova Mahfuza Habibovna</i>	
Характеристика деловой переписки на русском языке	311
<i>Бобоназаров Хуршид Ишпулатович</i>	
Vatanparvarlik hissini yoshlarda takomillashtirish masalasining mahalliy psixologlar tomonidan talqini	315
<i>Kulaxmetov Abdusattor Baxriddinovich</i>	
Методика преподавания фразеологизмов в старших классах	319
<i>Мамадаминова Жамила Турабоевна</i>	
Особенности учебного кластера как среды для развития речевых навыков	323
<i>Мамаджанова Карина Абдукаримовна</i>	
Maktabgacha ta'limda hr boshqaruvi: rivojlangan mamlakatlar tajribasi va O'zbekiston sharoitida tatbiq etish yo'llari.....	327
<i>Alovdinova Iroda Botir qizi</i>	
"Kognitiv faollik" tushunchasi va uning pedagogik-psixologik aspektlari	330
<i>Ismoilova Nozimaxon</i>	
The Significance of Media Competence in Enhancing Speaking Skills Among B2 and C1 Level Learners	335
<i>Vazira Bafayeva Muxiddinova</i>	
Zamonaviy ta'lim jarayonida 21-asr ko'nikmalarini shakllantirishning nazariy va amaliy asoslari	338
<i>Raximdinova Gulbodom Ibrohimjon qizi</i>	
Kasbiy refleksiya asosida bo'lajak o'qituvchilarning transversal kompetensiyalarini rivojlantirishda maxsus va interfaol metodlardan foydalanish	344
<i>Askarova Barchinoy Abdurahimovna</i>	
Bo'lajak texnologik ta'lim o'qituvchilarining grafik kompetentligini transformatsion yondashuv asosida rivojlantirishning samarali shakllari va interfaol metodlardan foydalanish	347
<i>Butayeva Gulmira Boxodirjonovna</i>	
Ota-ona qaramog'isiz qolgan bolalarni tutingan oilalarga moslashtirishning pedagogik mexanizmlari	350
<i>D. Q. Rahimova</i>	
Emotsional intellektni rivojlantirishda zamonaviy ta'lim metodlarining o'rni.....	353
<i>Jamalova Kamola Shahobiddinova</i>	
Tadqiqot samaradorligini pasaytiruvchi metodik xatolarni korrektsiya qilish usullari	358
<i>Mamasidiqova Odina Islomjon qizi</i>	
Ona tilini o'rgatishda didaktik material tanlash metodikasi	362
<i>Mamatova Gulshan Amankulovna</i>	
Boshlang'ich sinf ona tili va o'qish savodxonligi darslarida to'rt blokli model (tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, muloqot va hamkorlik) ning qo'llanilishi	365
<i>Mirzoyeva Maftuna Husnitdinovna</i>	
Spekulyativ dizayn metodi asosida talabalarda kelajak ssenariylarini yaratish texnologiyasi	368
<i>Nishonov Nodir Alimjanovich</i>	
Filologiya yo'nalishi talabalari ta'lim jarayonida ilmiy dunyoqarashni shakllantirishda hamkorlik pedagogikasining ahamiyati.....	372
<i>Nishonova Aziza Mirzaxmadovna</i>	

6–7 yoshli bolalarning kognitiv ko'nikmalarini raqamli ta'lim vositalari asosida shakllantirish metodikasini takomillashtirish	375
Nuritdinova Shaxnoza Kamoliddin qizi	
Ona tili darslarida o'quvchilarda sintaktik tushunchalarni shakllantirishning innovatsion metodikasini takomillashtirish	377
O'rozboyeva Dilnoza Alimboy qizi	
O'quvchilar bilan olib boriladigan sport ishlarining pedagogik asoslari	380
Oromova Laylo Ilhomovna	
Bo'lajak informatika o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini dasturlash tillari orqali rivojlantirish yo'llari ..	384
Raxmatov Mirzo Mukimovich	
Bo'lajak texnologiya fani o'qituvchilarini tayyorlashda dizaynerlik qobiliyatlarini takomillashtirishda mahorat darslari (master klass)ni tashkil qilish	389
Satvoldiyeva Malaxatxon A'zamjanovna	
Shaxs kasbiy taraqqiyoti va amaliy faoliyat rivojlanishining omillari	394
Toshmurodov Muxriddin Suvon o'g'li	
Bo'lajak jismoniy madaniyat o'qituvchisining kasbiy kompetentligini shakllantirish mexanizmlari	398
Yuldasheva Nargiza Egamberdiyevna	
Talabalarda kasbiy yozma nutq kompetensiyasini takomillashtirish metodikasi	401
Alimov Farhod Sharabidinovich	
Boshlang'ich ta'limda buyuk allomlarimiz merosini integratsiya asosida o'qitish usullari	405
Mamatkarimova Sevara Alim qizi	
Bo'lajak biologiya o'qituvchilari inklyuziv kompetentligini rivojlantirish ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida	410
Raximov Atanazar Karimovich, Yuldashova Iroda Dilshodovna	
15-16 yoshli voleybolchilardan iborat nazorat va tajriba guruhlarida sakrash chidamkorligining pedagogik tajriba davridagi rivojlanish ko'rsatkichlarini shakllanish dinamikasi	413
Sulaymonov Jaxongir Solijonovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik kompetensiyalarni rivojlantirishning metod va vositalari	417
Xudoyberdiyeva Sayyora Abdumumin qizi, Buzrukov. T. O.	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining kompetensiyalarini shakllantirish va rivojlantirishda o'qitishning tashkiliy-pedagogik shartlari	421
Rahmonova Zulayho Abdumalikovna, Buzrukov T. O.	
Pedagogik oliy ta'lim talablarida kasbiy pedagogik imijni rivojlantirishning ijtimoiy pedagogik zaruriyati	425
Mo'ydinova Shoxsanam Doniyorbek qizi	
The Role of English as a Tool for Cultural Diplomacy in Post-Soviet Uzbekistan	428
Fariza Umarova Yorqin kizi, Iroda Roziqova Alsharifiddin kizi	
Ijodiy tafakkur shakllanishida lug'atlarning o'rni va ahamiyati	434
Tursunova Ozoda Faxriddinovna	
Malakali bokschi larni texnik-taktik tayyorlashda bosqichma-bosqich yondashuv	437
Meliqo'ziyev Mavlonjon Ro'zmatjon o'g'li, Meliqo'ziyev Bektemirjon Ro'zmatjon o'g'li	
Possibilities of Physical Education Means in the Formation of Volitional Qualities in Schoolchildren	443
Z. Nazarov	
Bo'lajak pedagoglarning ilmiy-tadqiqotchilik kompetensiyasini shakllantirish ijtimoiy pedagogik zarurat sifatida	447
Abdullayeva Nasiba Abdusolomovna	
Rus tili darslarida kommunikativ yondashuvlar	451
Adilova Soliyaxon	
Boshlang'ich ta'limda interfaol metodlardan foydalanish	455
Atayeva Baxrinisa Abduvaxidovna	
Talabalarda kommunikativ kompetentlikni rivojlantirishni boshqarish asosida ta'lim xizmatlarini takomillashtirish	458
Abdullayeva Aziza	
Tabiiy fanlarni o'rganishda boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish uchun interfaol usullar va zamonaviy texnologiyalar	461
Dehqonboyev Muhammad To'liqin o'g'li	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ta'lim mazmunini loyihalashga tayyorgarligining pedagogik psixologik xususiyatlari	465
Haydarqulova Mahliyo Zafarovna	

Zamonaviy yondashuv asosida talabalarda ekologik ta'lim-tarbiya berishning samarali yo'llari	469
Sh.S.Shodmonova, Hotamov Tolibjon Narzulloyevich	
Maktabgacha ta'lim tarbiyalanuvchilari nutqini o'stirishda xalq og'zaki ijodidan foydalanish metodikasini takomillashtirish.....	472
Imomova Muazzam Rafiqjon qizi	
Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning natijalarini baholash.....	476
Ismatova Ozoda Parda qizi	
Bolalar ijtimoiylashuvining psixologik masalalari	482
Jo'Imurodov Oybek Asliddin o'g'li	
Ijodiy qobiliyatlarni shakllantirishda didaktik vositalarning o'rni	485
Karimova Nilufar Raimjonovna	
Nogironligi bo'lgan shaxslar bilan ijtimoiy ish olib borishda muammo va yechimlar.....	488
Komilova Mohiniso Jobir qizi	
Kimyo o'qituvchisi kasbiy kompetentligini aniqlashning ustuvor pedagogik vazifalari	491
Mamajonov Shuhratjon Asqarovich, Odilxo'jazoda Nigoraxon Baxtiyorxo'ja qizi	
Ma'naviy taraqqiyot sharq allomalar merosida	495
Mirsagatova Nargiza Sayfullayevna	
Abduqodir Shakuriyning yangi usul maktablari va o'qitish metodikasi	499
Muxtorqulova Rushona Zohidjon qizi, Salomova Ra'no Vassiyevna	
Raqamli ta'lim resurslaridan foydalanishning o'quvchilarning kognitiv rivojlanishiga ta'siri.....	505
Lapasova Zebiniso Xidirovna	
Fransuz tili mashg'ulotlarida madaniyatlararo muloqotga o'rgatishning kommunikativ texnologiyalari	509
Muzaffarova Nodira Mardonovna	
O'quvchilarni ijtimoiy-madaniy kompetensiyalarini shakllantirish omillari	514
Norbo'tayev Farhod Maxsidin o'g'li	
O'qituvchining kasbiy kompetentligi orqali o'quvchilarda ijtimoiy kompetensiyalarni shakllantirish.....	518
Rajabova Xurshida Hakimovna	
Harbiy xizmatchilarning oilasini harbiy muhitga moslashuvining ijtimoiy-psixologik omillari.....	521
Rejamatova Iroda Ikramshikovna	
Refleksiv ko'nikmalarni shakllantirish metodik muammo sifatida	526
Raxmonova Iroda Samijonovna	
Umumiy o'rta ta'lim maktablari direktorlarining boshqaruv faoliyatida ijtimoiy muhitni rivojlantirishning amaldagi holati (menejerlik o'quv kurslari misolida)	530
Saidqulov Sodikjon Botirovich	
Umumta'lim maktab o'quvchilarining ijtimoiy-siyosiy kompetensiyasini shakllantirish: nazariy yondashuv va ilmiy asoslar.....	533
Samatova Iroda Azamjon qizi	
Beyond Accountability: A Growth-Oriented Teacher Appraisal System for Professional Development.....	537
Sardorbek Rislikboyev	
Milliy qadriyatlar – millat ko'zgusi	542
Sulaymonova Tanzila Zoir qizi	
Tarbiya jarayoni mazmuni va mohiyati.....	545
Sultonov Ismoiljon Qodirjon o'g'li	
Nutqni rivojlantirishda interfaol pedagogik texnologiyalardan foydalanish zarurati va shart-sharoitlari.....	548
Tursunova Kamola Ulug'bek qizi	
Maktabgacha ta'lim tashkilotining milliy imidjini rivojlantirish va boshqarish texnologiyalari	552
Valiyeva Hamida	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni maktab ta'limiga kompleks tayyorlash mazmuni.....	556
Xolboyeva Gulnora Ulashovna	
10-12 yoshli stol tennischilarni jismoniy tayyorgarligini yordamchi mashqlar majmuasini qo'llash orqali rivojlantirish.....	559
Yaqubova Zulayxo Alisherovna	
Gumanitar fanlarda milliy folklardan foydalanishning ahamiyati.....	564
Abduxakimova Maxfuza Abduraxmonova	
Классификация сказок и их характерные черты	568
Мусурманова Азиза Камиловна	

Необходимость развития коммуникативных компетенций у студентов медицинского ВУЗА.....	572
Шукурова Нодира Тиллаевна, Фуркатова Сабрина Фармоновна	
Oila va maktab hamkorligi asosida o'smir yoshidagi o'quvchilarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirish masalalari	576
Evatov Saminjon Sobirovich	
Sport mashg'ulotlarida motivatsiyani shakllantirish: pedagogik strategiyalar va vositalar	579
Rajapov G'olibbek Oripovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining kompetensiyalarini shakllantirish va rivojlantirishda o'qitishning tashkiliy-pedagogik shartlari	583
Rahmonova Zulayho Abdumalikovna, Buzrukov T. O.	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda konsentratsiya qobiliyatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik aspektlari.....	586
Israilova Xusnida Adilovna	
Raqamli texnologiyalar yordamida kitobxonlik madaniyatini takomillashtirishning nazariy asoslari.....	590
Burxanov Bahodir Baxtiyorxodjaevich	

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA KITOBXONLIK MADANIYATINI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

Burxanov Bahodir Baxtiyorxodjaevich

O'zbekiston Respublikasi IIV MOMB MTO'M
katta mutaxassis-metodisti, Nizomiy nomidagi
TDPU mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Maqolada ilk elektron kitoblarning kashf etilishi, ularning rivojlanish tarixi, elektron kitoblarning raqamli kutubxonalar va axborot-kutubxona faoliyatining taraqqiy etishiga, shuningdek, kitobxonlik madaniyatining yuksalishiga ko'rsatgan ta'siri haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: raqamli kutubxona, elektron kitob, raqamli qurilma, kitob mutolaasi, axborot-kutubxona faoliyati, elektron nashr, kitobxonlik madaniyati, texnologik innovatsiyalar.

Abstract: The article provides information about the discovery of the first e-books, the history of their development, the progress of digital libraries and information and library activities, the impact they have shown on the rise of reading culture.

Key words: digital library, e-book, digital device, book reading, library and information activity, electronic publication, reading culture, technological innovations.

Аннотация: В статье представлены сведения об изобретении первых электронных книг, истории их развития, а также о влиянии электронных книг на эволюцию цифровых библиотек и библиотечно-информационной деятельности, а также на повышение культуры чтения.

Ключевые слова: цифровая библиотека, электронная книга, цифровое устройство, чтение книг, библиотечно-информационная деятельность, электронное издание, культура чтения, технологические инновации.

KIRISH

Hozirgi zamonda raqamli texnologiyalar har bir sohaga o'z ta'sirini ko'rsatib, aql bovar qilmaydigan o'zgarish va yangiliklarni inson hayotiga olib kirmoqda. Dunyoning rivojlangan mamlakatlarida davlat va jamiyat boshqaruvi, iqtisodiyot, sanoat, ijtimoiy himoya, ta'lim, tibbiyot, qishloq xo'jaligi, mudofaa, turizm va boshqa sohalarda zamonaviy axborot texnologiyalari imkoniyatlaridan keng foydalanish odatiy holga aylangan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. M. Mirziyoyev: "Taraqqiyotga erishish uchun raqamli bilimlar va zamonaviy axborot texnologiyalarini egallashimiz zarur va shart. Bu bizga yuksalishning eng qisqa yo'lidan borish imkoniyatini beradi. Zero, bugun dunyoda barcha sohalarga axborot texnologiyalari chuqur kirib bormoqda...", deb ta'kidlagan edilar ^[1].

O'zbekistonda "Raqamli O'zbekiston-2030" rivojlanish strategiyasi ishlab chiqilgan. Strategiyaning maqsadi – raqamli texnologiyalar sohasida milliy ilmiy-tadqiqot va rivojlantirish faoliyatlarini tizimli tarzda yo'lga qo'yish hamda ta'limni samarali isloh etishdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

"Raqamli" atamasi birinchi marta 1956-yilda Dortmund konferensiyasida Jon Makkarti va uning hamkasblari Marvin Li Minskiy, Nataniel Rochester, Klod Shennonlar tomonidan taklif etilgan. Atama muallifi sifatida Jon Makkarti e'tirof etilgan ^[2].

Har qanday raqamli texnologiyalarga asoslangan dasturiy mahsulotni ishlab chiqishda faqat axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yoki dasturlash mutaxassislari ishtiroki yetarli emas. Dasturiy mahsulot qaysi sohaga tegishli bo'lsa, o'sha soha mutaxassislari jalb qilinishi zarur.

U. Qodirov: "Raqamli texnologiyalar faqat kompyuter texnologiyalari bilan bog'liq degan xulosaga olib kelmasligi kerak. Aksincha, bu – raqamli tibbiyot, muhandislik va sanoat sohalaridan tortib psixologiyaga qadar

ko'plab fanlarga bevosita bog'liq bo'lgan hamda ularning barchasi ehtiyojlariga mos tuzilgan sohadan dalolat beradi", deya ta'kidlaydi [3].

Aynan kitob mutolaasi madaniyatini yuksaltirishda ham raqamli texnologiyalar imkoniyatlaridan foydalanish ta'lim-tarbiya samaradorligini yanada oshirishi mumkin.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda ilmiy maqolalar, statistika ma'lumotlari, raqamli platformalar faoliyati bo'yicha ochiq manbalar va soha mutaxassisleri fikrlari asos sifatida olindi. Olingan ma'lumotlar kontent tahlili, taqqoslama tahlil hamda sifat va miqdoriy baholash usullari orqali tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bugungi kunda kitobxonlik madaniyatini yuksaltirish uchun istiqbolli dasturlar va loyihalarni yaratish – masalan, raqamli texnologiyalarga asoslangan kitobxonlik bo'yicha veb-saytlar, mobil ilovalar, sun'iy intellekt kutubxonalarini ishlab chiqish – davr talabi hisoblanadi.

Yosh avlodni kitoblar orqali tarbiyalash va ularni mutolaaga jalb qilish har doim dolzarb masala bo'lib kelgan. Mamlakatimizda raqamli texnologiyalar yordamida kitobxonlik madaniyatini yuksaltirish, kutubxonalar faoliyatini raqamlashtirish borasida M. A. Raxmatullaev, U. F. Karimov, A. Sh. Muhamadiev, S. S. Qosimov, B. I. Ganieva va boshqa bir qator olimlar tomonidan ilmiy tadqiqotlar olib borilgan.

Xorijiy olimlardan Aalberg Trond, J. Waters, Uilyam Arms, Roy Tennant, Ya. L. Shrayberg kabilar o'z tadqiqotlarida "raqamli kutubxona", "elektron kutubxona", "virtual kutubxona" kabi tushunchalarga turlicha ta'rif bergan.

Raqamli kutubxonalar shakllanishining asosi bo'lgan elektron kitoblarning yaratilishi va ularning asoschilari haqida ayrim ma'lumotlar quyidagicha: har qanday raqamli kutubxona, avvalo, elektron kitoblar jamlanmasidan tashkil topadi.

Ko'plab xorijiy manbalarda elektron kitoblarning ilk namunalarini yaratish g'oyasi amerikalik yozuvchi va impresario [4] faoliyati bilan shug'ullangan Bob Braun tomonidan ilgari surilgan [5]. Uning 1930-yilda yozilgan The Readers nomli kitobida elektron kitoblarga oid ilk g'oyalar keltirilgan.

Bob Braun tomonidan ilgari surilgan bu g'oyalar oradan 40 yil o'tib, real shaklga keldi.

1971-yilda Maykl Stern Xart tomonidan amalga oshirilgan "Guttenberg" loyihasi [6] doirasida AQSHning Mustaqillik to'g'risidagi deklaratsiyasi elektron shaklga o'tkazilgan. Bu holat dunyodagi ilk elektron kitob sifatida e'tirof etiladi. Biroq Xart kashfiyotidan oldin ham bir qator izlanishlar mavjud bo'lgan.

Xususan, 1945-yilda Vannevar Bush "Memex" nomli gipotetik qurilmani taqdim etgan. Ushbu qurilma yozuv stoli ustiga o'rnatilgan bo'lib, inson tomonidan yaratilgan yozma manbalarni saqlash imkoniyatiga ega edi. Biroq bu loyiha keng ommalashmagan. Shunga qaramay, undagi varaqlash, izoh yozish va havolalar kiritish funksiyalari keyinchalik elektron o'quv qurilmalarida joriy etilgan [7].

1949-yilda Ispaniyada ispan tili o'qituvchisi Anxela Ruis Robles "Mexanik ensiklopediya" nomli o'quv qurilmasini ixtiro qilgan. Qurilmada u gipermatnning dastlabki ko'rinishini qo'llagan va tasvirni kattalashtirib ko'rish imkoniyati ham mavjud bo'lgan. Bu qurilma kelajakda talabalar uchun qog'oz darsliklarni almashtirishi mumkinligi bashorat qilingan. Afsuski, moliyaviy imkoniyatlar yetishmagani sababli loyiha to'xtab qolgan [8].

1985-yilda "Voyager" kompaniyasi tomonidan CD-ROM diskklarga elektron kitoblar yuklash bo'yicha tajribalar boshlangan. Natijada 1993-yilda Maykl Kraytonning Yura davri dunyosi nomli asarining 50 ta nusxasi elektron shaklda diskka yozilgan. Bu diskklarga yozilgan kitoblar ilk ko'chma raqamli kitoblar sifatida tilga olinadi [5].

1990-yilda Djon Galuska PC-book (Serendipity Systems) qurilmasi uchun elektron kitoblarni sahifalab ko'rsata oladigan va xatcho'plarni belgilash imkonini beradigan dasturiy ta'minot yaratgan [9].

1993-yilda "BiblioBytes" kompaniyasi birinchi bo'lib internet tarmog'ida elektron kitoblar savdosini amalga oshirish uchun yaratilgan veb-saytni ishga tushirdi. Shuningdek, ushbu kompaniya internet tarmog'ida savdo tizimini yo'lga qo'ygan ilk kompaniya sifatida ham e'tirof etiladi [10]. Aynan shu yili "Apple Newton" kompaniyasi dunyoda birinchi bo'lib elektron kitoblarni mutolaa qilish mumkin bo'lgan "Newton" (shaxsiy raqamli yordamchi) qurilmasini yaratdi [8].

1994-yili rossiyalik dasturchi Maksim Yevgenevich Moshkov tomonidan "Lib.ru" internet elektron kutubxonasi ishlab chiqildi. 2006-yilga kelib ushbu kutubxonada 30 mingta raqamli kitob to'plandi [13].

1998-yilda ro'y bergan to'rtta muhim hodisa elektron kitoblarning dunyo bo'ylab keng tarqalishiga ta'sir ko'rsatdi:

- Elektron kitoblarni o'qish uchun "Rocket eBook" va "SoftBook" maxsus qurilmalari ishlab chiqildi.
- Tayyorlangan elektron kitoblarga ilk bor ISBN raqamlari berildi.
- AQSh kutubxonalarning veb-saytlari orqali keng ommaga elektron kitoblar bepul yetkazib berila boshlandi.
- Larry Page va Sergey Brin tomonidan "Google" kompaniyasiga asos solindi [5].

Shu yili "NetLibrary" kompaniyasi kutubxonalarga elektron kitoblarni tayyorlash va yetkazib berish xizmatini taklif qila boshladi ^[12]. "NuroMedia" kompaniyasi esa elektron kitoblarni o'qish uchun ilk portativ "Rocket" qurilmasini ishlab chiqdi ^[13]. Shuningdek, "SoftBook" nomli dasturiy ilova yaratilgan bo'lib, u charmdan tayyorlangan qoplama va telefon katalogi bo'yicha buyurtma berish funksiyasiga ega edi ^[14]. "Rocket" qurilmasi kitob o'lchamiga ega bo'lib, foydalanuvchi uni o'zi bilan olib yurishi mumkin edi. Unga 10 tagacha roman yuklash mumkin bo'lgan, elektr quvvati esa 33 soatgacha yetgan ^[8].

1999-yilda "Simon & Schuster iBooks" nashriyoti tashkil etildi va birinchi bo'lib kitoblarni bosma va elektron shaklda tayyorlashga ixtisoslashgan nashriyotga aylandi. 2001-yilga kelib, deyarli barcha yirik nashriyotlar elektron kitoblar ishlab chiqarishni boshladi ^[15].

2000-yilda raqamli texnologiyalar bozorida shaxsiy kompyuterlar uchun "Microsoft Reader" dasturiy ta'minoti sotuvga chiqarildi ^[8]. Ushbu dasturda yorug'likni sozlash, lug'atdan foydalanish, masshtabni o'zgartirish, annotatsiya kiritish kabi funksiyalar mavjud bo'lib, kitobxonlarga qulayliklar yaratdi. Shu yili Stiven King tomonidan yozilgan Riding the Bullet asarining elektron nusxasi "Glassbook" elektron kutubxona veb-sayti orqali 24 soat ichida 400 ming marta sotildi ^[16]. "Gemstar" kompaniyasi esa elektron kitoblarni o'qish uchun yangi RCA, REB 1100 va REB 1200 portativ qurilmalarini ishlab chiqardi ^[17].

2002-yilda elektron kitoblarni o'qishda yanada qulayliklar yaratildi. "Palm Treo" nomli ixcham cho'ntak smartfonlari raqamli texnologiyalar bozorida paydo bo'ldi. Ushbu qurilmalar orqali kontentni havo orqali yuklab olish va shaxsiy kompyuter bilan sinxronlashtirish mumkin bo'ldi. Shu yili "Microsoft" kompaniyasi "MS Reader" dasturiy ta'minoti asosida elektron kitoblarni portret rejimida o'qishga mo'ljallangan planshetlarni ishlab chiqara boshladi ^[8].

2004-yilda Yaponiyada "Sony Librie Reader" nomli elektron kitob o'quv qurilmasi ishlab chiqarildi. 2004–2006-yillar oralig'ida Sony reader qurilmasining birinchi va ikkinchi avlodlari ishlab chiqarildi. Qurilmalarda turli o'lchamdagi shriftlar, 64 MBgacha bo'lgan ichki xotira, xotira kartalari va USB orqali ma'lumot uzatish imkoniyatlari mavjud edi ^[8].

2007-yilda "Amazon" kompaniyasi birinchi "Kindle eBook Reader" ^[18] qurilmasini, "Apple" esa "iPod Touch/iPhone" qurilmalarini ishlab chiqardi ^[19]. "Kindle" qurilmasida simsiz ma'lumot yuklash, internetga kirish, eslatma kiritish imkonini beruvchi QWERTY klaviaturasi mavjud edi. Bu qurilma bugungi kunga qadar eng ommabop elektron kitob o'quv qurilmasi hisoblanadi. Keyingi yillarda quyidagi takomillashtirilgan modellar ishlab chiqildi:

- Kindle Fire (2011): to'liq rangli 7 dyuymli ekran, Wi-Fi, 8 GB ichki xotira va tezkor xotira kartasi bilan;
- Kindle Voyage (2014 Premium Ereader): varaqlash funksiyasi;
- Kindle Oasis (2016): oldingi modellarning barcha funksiyalarini o'zida jamlagan, ammo yanada yupqaroq va engilroq dizaynga ega bo'lgan.

2009-yilda "Barnes & Noble" kompaniyasi "Nook" elektron kitob qurilmasini taqdim etdi. Shu yili "Sony" kompaniyasi "Overdrive" raqamli tarmog'i orqali kutubxonalar bilan hamkorlikni yo'lga qo'ydi. Bu orqali kitobxonlar o'z hududlarida joylashgan kutubxonalardan elektron kitoblarni erkin va tez yuklab olish imkoniyatiga ega bo'ldilar ^[5].

2010-yil elektron kitoblarning mashhurligi keskin oshgan yil sifatida e'tirof etiladi. Bunga sabab, "Apple" kompaniyasi "iBooks" bilan hamkorlikda "iPad" qurilmasini ishlab chiqdi. "iBookstore" onlayn do'koni orqali bir oy ichida 500 mingdan ortiq elektron kitoblar sotildi. Shu yili "Google" ham elektron kitoblar do'konini ishga tushirdi ^[5].

Elektron kitoblarning ixtiro etilishi, ularni mutolaa etish uchun ishlab chiqilgan qurilmalar va dasturiy ta'minotlarning takomillashuvi raqamli kutubxonalar shakllanishiga turtki bo'ldi.

Turli soha vakillari tomonidan raqamli kutubxonalar turlicha tasavvur qilinadi. Bugungi kunda raqamli kutubxonalar haqidagi turli xil tavsiflar mavjud. Raqamli kutubxonalar federatsiyasi (Digital Library Federation – DLF) bu tushunchaga quyidagi ta'rifni beradi: "Raqamli kutubxonalar – resurslarni taqdim etuvchi, intellektual mulkka egalikni ta'minlovchi, raqamli kolleksiyalarni tashkil etish, yaratish, uzoq muddat davomida saqlash va yetkazib berishni ta'minlovchi strukturadir" ^[20].

Uilyam Arms o'zining "Raqamli kutubxona" nomli monografiyasida quyidagicha ta'rif beradi: "Raqamli kutubxona – bu boshqariladigan axborot to'plami, unga tegishli xizmatlar va raqamli formatda saqlanadigan axborotlarni tarmoq orqali taqdim etadi" ^[21].

Roy Tennant esa "raqamli kutubxona" tushunchasini quyidagicha izohlaydi: "Raqamli kutubxona – bu raqamli mahsulotlar va xizmatlardan tashkil topgan, ushbu mahsulotlar saqlanadigan, qayta ishlanadigan va raqamli tarmoqlar orqali uzatiladigan kutubxona bo'lib, kompyuter tarmoqlari orqali raqamli xizmatlarni raqamli ko'rinishda taqdim etadi" ^[22].

Raqamli kutubxonalar g'oyasi yangilik bo'lmagan bo'lsa-da, 1990-yilgacha ular amalda mavjud emas edi. Ilk raqamli kutubxonalar AQSHda tashkil etilgan bo'lib, ularga "Aleksandriya" va "Initsiativa" raqamli kutubxonalar misol bo'la oladi. Tez orada raqamli kutubxonalarni yaratish bo'yicha g'oyalar madaniy qadriyatlarni saqlash va yetkazishning yangi, samaraliroq shakli sifatida Yevropaga tarqala boshladi ^[20].

Yevropada ilk raqamli kutubxonalarni yaratish bo'yicha bir qator loyihalar amalga oshirildi. Jumladan:

- **e-Lib** (The Electronic Libraries Programme) ^[23] – Elektron kutubxonalar dasturi bo'lib, oliy ta'limni rivojlantirish va raqamli kutubxonalar modelini shakllantirishda muhim rol o'ynadi. Loyihaning asosiy maqsadi gibridd kutubxonalar orqali kengaytirilgan qidiruv tizimlarini joriy qilish, raqamli resurslarni saqlash va ulardan samarali foydalanishni ta'minlashdan iborat edi.
- **Gallica** (Fransiya) ^[24] – Fransiya milliy kutubxonasi tomonidan De l'Homme muzeyi va Pera Loti uyi bilan hamkorlikda yaratilgan internet-server bo'lib, onlayn qidiruv tizimini sinovdan o'tkazish maqsadida tashkil etilgan.
- **Global-Info:** German Digital Libraries Program (Germaniya) ^[25] – Nemis raqamli kutubxonalarni yaratish dasturi bo'lib, 1996–2000-yillarga mo'ljallangan axborot infrastrukturasiga kiritilgan.
- **BIBSYS raqamli kutubxonasi** (Norvegiya) ^[26] – Ushbu loyiha 1998-yildan 3 yil davom etgan bo'lib, Norvegiya milliy raqamli kutubxonasini barpo etishga qaratilgan. Loyiha doirasida oliy ta'lim foydalanuvchilarini yangi va mavjud xizmatlar bilan ta'minlash, axborot resurslarini integratsiyalash orqali keng ommaga yetkazish maqsadi qo'yilgan.
- **IRBIS** – Rossiyaning integratsiyalashgan axborot-kutubxona tizimi bo'lib, an'anaviy kutubxona faoliyatini avtomatlashtirish orqali o'rta va kichik kutubxonalarda adabiyotlardan foydalanish va ularni tarqatish samaradorligini oshirishga qaratilgan ^[27].

O'zbekistonda esa 1990-yillarning oxiridan boshlab kutubxonalar faoliyatida Rossiyada ishlab chiqilgan IRBIS tizimi "AKAT" (Avtomatlashtirilgan kutubxona axborot tizimi) dasturiy ta'minoti sifatida tatbiq etila boshlandi. Ushbu integratsiyalashgan tizim ko'plab AKM (Avtomatlashtirilgan kutubxona markazi), ARM (Axborot resurs markazi) va boshqa yirik kutubxonalarda keng qo'llanildi ^[28].

IRBIS tizimi O'zbekistonda kutubxonachilik sohasining rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Mamlakat kutubxonachilari ushbu tizim orqali kutubxona jarayonlarini avtomatlashtirish, xalqaro talablar asosida elektron bibliografik resurslar yaratish texnologiyalarini o'zlashtirdilar ^[29].

O'zbekistonda yaratilgan dastlabki "Namunaviy avtomatlashtirilgan kutubxona" (O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasining Asosiy kutubxonasi huzurida) aynan IRBIS tizimi asosida tashkil etilgan. Bundan tashqari, respublikadagi bir qator yirik kutubxonalarda elektron kutubxona bazasi ham ushbu tizim asosida shakllantirilgan ^[29].

O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasining Asosiy kutubxonasi 1994-yildan boshlab yangi texnologiyalar bilan jihozlandi: mahalliy kompyuter tarmog'i o'rnatildi; 1995-yildan boshlab yangi olingan adabiyotlarning elektron katalogi shakllana boshladi; 1998-yilda "IRBIS" avtomatlashtirilgan kutubxona dasturi joriy etildi; 2000-yilda esa Avtomatlashtirilgan kutubxona modeli va o'quv markazi ishga tushdi ^[30].

Dastlabki "Elektron katalog" 1999-yilda Toshkent axborot texnologiyalari universitetida TESIS dasturi doirasida IRBIS tizimidan foydalangan holda shakllantirildi. Aynan shu davrda mamlakatimizdagi 10 ta kutubxona ham mazkur tizim asosida o'z elektron kataloglarini yaratishga kirishdi. Elektron kataloglashtirish bilan birga, milliy avtomatlashtirilgan kutubxona-axborot tizimini yaratish bo'yicha dastlabki urinishlar amalga oshirildi ^[29].

Masalan, O'zbekiston Milliy universitetida, ATM "INFO-FAN"da, Toshkent axborot texnologiyalari universitetida, Abdulla Qodiriy nomidagi Toshkent davlat madaniyat institutida, Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasida, Toshkent viloyatidagi "Turon" kutubxonasida va boshqa bir qator tashkilotlarda avtomatlashtirilgan kutubxona-axborot tizimini yaratishga kirishilgan ^[29].

2006-yilda Ziyonet tarmog'i Resurs markazi portalining birinchi talqini ishlab chiqildi va www.ziyonet.uz manzili orqali ishga tushirildi. Ushbu portal O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2005-yil 28-sentabrdagi "O'zbekiston Respublikasining jamoat ta'lim axborot tarmog'ini tashkil etish to'g'risida"gi PQ–191-sonli qaroriga muvofiq tashkil etilgan ^[31].

"Ziyonet" jamoat ta'lim axborot tarmog'ini yaratishdan asosiy maqsad – ta'lim oluvchilar uchun ta'lim olish jarayonida keng ko'lamli axborot-kommunikatsiya xizmatlarini joriy etishdan iborat bo'lgan.

2007-yili Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi tomonidan "Axborot, kutubxonachilik va nashriyot ishiga oid standartlar tizimi" (SIBID)ni O'zbekiston kutubxonachilik ishiga tatbiq etish tashabbusi ilgari surildi. Ushbu tashabbusni "Aloqa va axborotlashtirish agentligi" qo'llab-quvvatladi va Respublika Axborot-kutubxona markazining sa'y-harakati bilan kutubxonachilik sohasiga oid standartlar tizimining birinchi talqini ishlab chiqildi. Bu esa nazariy jihatdan kutubxona jarayonlarini avtomatlashtirish imkonini beruvchi dasturiy vositalarni yaratish uchun asos bo'ldi ^[29].

2017-yilda Toshkent axborot texnologiyalari universitetining bir guruh professor-o'qituvchilari va doktorantlari tomonidan axborot-kutubxona muassasalarining avtomatlashtirilgan tizimining yangi versiyasi — "ARMAT++" ishlab chiqildi. Mazkur tizim "Ta'limda elektron ta'limni joriy etish markazi" serveriga joylashtirilib, respublikadagi oliy o'quv yurtlarining axborot-resurs markazlaridan kirish imkoniyati yaratildi ^[32].

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 24-dekabrda "Davlat oliy ta'lim muassasalarining akademik va tashkiliy-boshqaruv mustaqilligini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-60-son'li qaroriga muvofiq, Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzurida "Elektron kutubxona" (Unilibrary.uz) platformasi faoliyati yo'lga qo'yildi. Ushbu platforma oliy ta'lim tizimidagi raqamlashtirish jara-yonining ajralmas bo'lagi sifatida respublikadagi barcha talabalar, professor-o'qituvchilar, xodimlar hamda keng jamoatchilik uchun zamonaviy va sifatli kutubxona xizmatidan bepul foydalanish imkonini yaratdi ^[33].

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 28-noyabrda "Yoshlar uchun ming kitob" loyihasini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-380-son² qaroriga muvofiq, Yoshlar ishlari agentligi va Xalq banki hamkorligida "Mutolaa" — kitoblarning elektron, audio hamda video formatdagi tizimli platfor-masi yaratildi. Ushbu platforma o'zbek tilidagi 1000 dan ortiq o'zbek va xorijiy kitoblarni o'z ichiga olgan bo'lib, ularning yarmidan ko'pi audio versiyasiga ega. Matnlar professional dublyaj aktyorlari tomonidan o'qilgan. Bugungi kunga kelib ushbu ilova foydalanuvchilarining soni 500 mingdan oshgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa o'rinda aytish mumkinki, yuqorida bayon etilgan elektron kitoblarning yaratilishi va ularni mutolaa qilish uchun ishlab chiqilgan raqamli qurilmalar takomillashuvi raqamli kutubxonalar va axborot-kutubxona faoli-yatining rivojlanishiga kuchli turtki bo'ldi. Bu esa, aholining, ayniqsa yoshlarning kitobga bo'lgan qiziqishini oshirib, mutolaa madaniyatining yuksalishiga keng imkoniyatlar ochib berdi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2020 йил 24 январда Олий Мажлисга йўллаган Мурожаатномаси. <https://uza.uz/oz/politics/zbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyeevning-oliy-2501-2020>.
2. У.Д. Қодиров, Ж.М. Қаршиев. Таълим жараёнида сунъий интеллектдан фойдаланишнинг ўзига хос жиҳатлари // Современное образование (Ўзбекистан). 2021. №4 (101). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/talim-zharayoni-da-suniy-intellekt-dan-foydalanishning-ziga-hos-zhi-atlari>
3. Баҳодир Карим. Янги фикр – янги йўл ёки маърифатнинг муаззам йўли ҳақида ўйлар // <https://n.ziyouz.com/kutubxona/category/32-publitsistika?download=13487>: buyuk-o-zbek-yo-li-2021.
4. An impresario (from Italian impresa, "an enterprise or undertaking") is a person who organizes and often finances con-certs, plays, or operas, performing a role in stage arts that is similar to that of a film or television producer. [https://en.wikipedia.org/wiki/ Impresario](https://en.wikipedia.org/wiki/Impresario)
5. The History of eBooks from 1930's "Readies" to Today's GPO eBook Services <https://govbooktalk.gpo.gov/2014/03/10/the-history-of-ebooks-from-1930s-readies-to-todays-gpo-ebook-services/>
6. David Guion. A brief history of the internet and digital libraries // https://allpurp.oseguru.com/2021/06/a-brief-history-of-the-internet-and-digital-libraries/#google_vignette
7. Leonardo Candela, Donatella Castelli, Pasquale Pagano. History, Evolution, and Impact of Digital Libraries // www.igi-global.com/chapter/history-evolution-impact-digital-libraries/47467
8. When Was Ebook Invented (History of Ebook) <https://apexsolutionsltd.com/publishing-glossary/when-was-ebook-invented-history-of-ebook/>
9. Devrim Akgunduz. Fen ve Matematik Eğitiminde Teknolojik Yaklaşımlar. Ankara-2019 <https://www.researchgate.net/publication/337440122>
10. Bill Kasdorf. The Past 25 Years of E-books // <https://www.Publishersweekly.com/pw/by-topic/digital/content-and-e-books/article/89005-the-past-25-years-of-e-books.html>
11. Александр Шнайдер. Краткая история электронных книг // <https://gercen.blogs.donlib.ru/2021/09/06/6102/>
12. Scott Doan. Netlibrary https://www.researchgate.net/publication/233140424_Netlibrary
13. N.H. Senzai. eBook Evolution Continues. <http://nahasen.blogspot.com/2010/10/ebook-evolution-continues.html>
14. SoftBook. <https://en.wikipedia.org/wiki/SoftBook>
15. Olivia Smith. A Brief History of eBooks. <https://bookscouter.com/blog/a-brief-history-of-ebooks/>
16. Marie Lebert - The ebook is 40 (1971-2011) 67 page from 102 <https://www.gutenberg.org/files/36985/36985-pdf.pdf>
17. Richard Guthrie. Power Over Publishing: organised publishing's strategic suppression of the trade e-book. <https://irep.ntu.ac.uk/id/eprint/40961/1/10183445.pdf>
18. Amazon Kindle devices. https://en.wikipedia.org/wiki/Amazon_Kindle_devices
19. By staff reporter. The History of Apple From iPod to iPhone. <https://www.techtimes.com/articles/246029/20191113/the-history-of-apple-from-ipod-to-iphone.htm>
20. Б.И. Ганиева. Рақамли кутубхоналарнинг ривожланиши ва унинг олий таълим муассасалари рейтингини оширишга таъсири. "Экономика и социум" №10(101)-1 2022
21. William Arms, Digital Libraries. Chapter 1, background. Online edition; available from <http://www.cs.cornell.edu/wya/DigLib/new/Chapter1.html>. Accessed 19 March 2004.
22. Roy Tennant, "Digital v. Electronic v. Virtual Libraries," Last updated on 5 August 1999; available from <http://sunsite.berkeley.edu/mydefinitions.html>. Accessed 22 March 2004.

¹ <https://lex.uz/docs/-5793261>

² <https://www.lex.uz/docs/-6678312>

23. 23. UKOLN, "eLib: The Electronic Libraries Programme," 13 January 2005; available from <http://www.ukoln.ac.uk/services/elib>
24. 24. Gallica, available from <http://gallica.bnf.fr/>.
25. 25. DomainSpa, LLC, "Global-info.org," available from <http://www.global-info.org/>.
26. 26. "BDB: BIBSYS Digital Library," available from <http://www.bibsys.no/BDB/eng/>.
27. 27. Бродовский А.И. Интегрированная библиотечно-информационная система ИРБИС-современное средство для автоматизации малых и средних библиотек <https://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea98/doc1/doc33>.
28. 28. Karimov U.F. va boshq. Korporativ axborot-resurs markazlarining avtomatlashtirilgan tizimi (KARMAT): Uslubiy qo'll. / U.F. Karimov, M.A. Rahmatullayev, A.Sh. Muxamadiyev, J. Atajanov. - T.: Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2008. – 35 b.
29. 29. Korporativ axborot-resurs markazlarining avtomatlashtirilgan tizimi (KARMAT-M): [Uslubiy qo'llanma] / M.A. Rahmatullayev va boshq.; Mas'ul muhar. A.O. Umarov. — Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi. - T.: Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2009.- 64 b.
30. 30. Kutubxonashunoslik ishi tarixi va Nazariyasi: Nosirov, O'. Davlatov, S [Metodik qo'llanma].-Toshkent: Donishmand ziyosi.-2011.-286 b.
31. 31. <https://uz.wikipedia.org/wiki/ZiyoNet>
32. 32. Каримов У.Ф., Раҳматуллаев М.А., Муминов Б, Каримов Ў. Ахборот-кутубхона муассасалари учун дастурий таъминот (ARMAT++). Фойдаланувчилар учун йўриқнома. Тошкент-2017
33. 33. Мамарасулов, Маҳмуд Олий таълимда ахборот-кутубхона хизматини рақамлаштириш: unilibrary.uz электрон кутубхона платформаси [Матн]: методик қўлланма / М.Мамарасулов, А.Алиев, И.Мамажонов. — Т.: "Yetakchi nashriyoti", 2024. — 32 б.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.